

**ФОРМУВАННЯ І СТАНОВЛЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ**

НТУ «Дніпровська політехніка»

Мороз Роман Віталійович

Науковий керівник: к.ф.н., проф. Ігнат'єва Світлана Євгенівна

„...ми глибоко шануємо тисячолітні демократичні традиції нашого народу, народжені на українській землі унікальні пам'ятки права. „Руська Правда” ...є живодайним джерелом нашого державотворення.”

Термінологія кожної науки є інструментом розвитку цієї науки. Досконалість, стабільність термінології свідчить про науковий прогрес галузі знань, а також про можливості української мови у вираженні нових понять та ідей. Упродовж тривалого часу судочинство велося переважно російською мовою. З набуттям Україною статусу незалежності, запровадженням «Закону про мови в Україні» криміналістика переходить на державну мову. У зв'язку з цим виникає низка проблем, пов'язаних із тлумаченням термінів і вживання їх у практичній діяльності правників. Сучасний розвиток термінологічного апарату у сфері криміналістики та кримінального процесу повинен іти по шляху уніфікації та універсалізації існуючої термінології. При цьому необхідне забезпечення відповідності вживаних термінів і понять у кримінальному та кримінально-процесуальному законодавстві.

Мова юриспруденції набуває особливого поширення у період становлення правової держави. Цей процес активно впливає на розв'язання важливих завдань українського національного відродження. В умовах відсутності державності української нації гальмувався будь-який розвиток літературної мови загалом і наукової зокрема. Свідченням цього є заборони на видання літератури (зокрема, спеціальної) українською мовою. З наданням українській мові статусу державної, із утвердженням її в усіх державних структурах, відкрився новий простір для повного і глибокого опанування мовою, для збагачення словникового запасу, підвищення власної мовної культури, професійного рівня. Важливим показником зрілості науки є ступінь сформованості її понятійного апарату та відповідної термінології. Юридична термінологія розвивається з розвитком держави. Розглядаючи питання про джерела права східного слов'янства, вчені вважають, що в епоху первіснообщинного ладу правові відносини регулювались нормами *звичаєвого права*, які передували закону. Найдавніші писемні пам'ятки зберегли деякі норми *звичаєвого права*, які існували за первісного ладу, напр.: *кровна родова помста, судові докази, викрадання* тощо. Найяскравіше ці норми простежуються в короткій редакції Руської Правди. Крім періодичних документів світського характеру важливими пам'ятками руського права періоду Київської держави були князівські церковні

устава, ряд указів та грамот, серед яких потрібно відзначити-такі: «Устав князя Володимира», «Устав князя Ярослава», «Устав новгородського князя Всеволода», «Уставна грамота, дана новгородським князем Всеволодом церкві па опоках», «Устав новгородського князя Святослава», «Уставна грамота Смоленського князя Ростислава». У цих уставах ми знаходимо правові норми, які не зафіксовані в Руській Правді. Вони фіксують терміни на позначення:

- видів злочинів;
- видів покарань;
- судочинства і судових посадових осіб.

У сучасній українській літературній мові терміном на позначення будь-якої дії, яка порушує закон і підлягає кримінальній відповідальності, номен 'злочинство'. Для найменування правопорушень безвідносно до того чи того виду злочину вживалися такі лексеми, юридичне застосування яких відображується у найдавніших правових збірниках східних слов'ян. До них уналежнювали такі терміни : *вина, проступити, проступок, лихо, обида, кривда* та інш. Лексема 'провинність' у мові східних слов'ян позначалося спільнослов'янським номеном 'вина', який до сьогодні, окрім східнослов'янських мов, вживається у болгарській, македонській та західнослов'янських мовах. Так на основі значення цієї лексеми утворились похідні іменники 'вибачення', 'пеня за провинність'. На позначення поняття 'образа словом або вчинком' у східних слов'ян вживалася спільнослов'янська лексема 'обида', яка до сьогодні зберігає своє значення в слов'янських мовах. У мові східних слов'ян лексема 'обида', окрім значення 'образа словом або ділом', зрідка вживалось і в значенні 'сварка', 'порожнеча'. У Руській Правді 'обида' стосувалась будь-якого правопорушення. Різні правопорушення, в результаті яких завдавалися збитки людині або суспільству загалом, називались терміном 'шкода'. Ця лексема відоме українській мові з давніх часів. Зокрема М. Фасмер вважає, що термін *шкода* було запозичено західнослов'янськими мовами з давньоверхньонімецької, а пізніше через польську мову увійшов у східнослов'янські мови (у XV ст., коли частина давньоруських земель увійшла до складу польсько-литовського князівства) і простежується в діловому спілкуванні (*шкода* стар. шкота, укр., шкода; шкода; чс., слвц. *skoda*, н. *szkoda*. ВТСУМ фіксує «Шкода, и. ж. Матеріальні втрати; збитки // Людські жертви, втрата когось. // Збитки, втрати, неприємності тощо, що є наслідком яких-небудь дій, учинків» [1, с. 1399]

Отже, наука кримінального процесу та криміналістики враховує усі поняття і терміни будь-якої галузі знань і техніки, культури і мистецтва, виробництва і торгівлі, фінансів і бізнесу, але лише в напрямку їх вживання для вироблення власних понять і відповідних термінів, необхідних для пізнання, попередження і припинення злочинів. Вживання в українській мові понять кримінально-процесуальної науки є обов'язковим.

Перелік посилань

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с. С.1399.